

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Облік на підприємствах малого бізнесу»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Облік і аудит

за темою № 4 - Облік запасів на підприємствах малого бізнесу

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління
(протокол від 15.08.2022 № 1)

Розробники:

1. Викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист Водолазська Н.В.

Рецензенти:

1. Зав. кафедри міжнародних економічних відносин та адміністрування Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», к.е.н., доцент Єфременко А.Г.
2. Кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС Харченко М.В.

План лекції

1. Поняття, визнання та оцінка запасів
2. Облік надходження виробничих запасів
3. Облік зберігання та витрачання запасів

Рекомендована література:

Основна

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV
2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємства : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI
3. Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : Наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. № 720
4. Методичні рекомендації про застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : Наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. №422
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва : Наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. №186
6. Верига Ю.А. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва. Навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2014. – 264 с.
7. Гура Н.О., Мельник Т.Г. Облік на підприємствах малого бізнесу. Підручник. – К. : ЦНЛ, 2018. – 288 с.
8. Дробязко С.І., Козир Т.М., Холод С.Б. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу. Навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2012. – 416 с.
9. Ольшанська М.В., Сажинець С.Й, Хом'як Р.Л. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва. Навчальний посібник. – К.: Магнолія 2006, 2017. – 254 с.
10. Кудлаєва Н.В. Облік на підприємствах малого бізнесу. Навчальний посібник. – Ч.: БДФЕУ, – 2015. – 156 с.
11. [Мединська Т.В.](#), [Чабанюк О.М.](#) Спеціальні податкові режими. Загальні положення, облік і звітність. Навчально-практичний посібник. – К.: Алерта, 2017. – 240 с.
12. Сук Л. К., Сук П. Л., Данілочкіна О. В. Облік і звітність суб'єктів малого бізнесу. Навчальний посібник. – К.: «Каравела», 2017. – 372 с.

Додаткова

13. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV(зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

14. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV(зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
15. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. №2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
16. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку
17. Милявська Е.П., Жабін О.І. Облік на підприємствах малого бізнесу. Навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2008. – 162 с.
18. Свідерський Є.І., Свідерський Д.Є. Облік діяльності суб'єктів малого підприємництва. Навчальний посібник. – К. : КНЕУ, 2008. – 472 с.
19. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999р. №291 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
20. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. №2464-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

21. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
22. Офіційний сайт «Вісник податкової служби України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua>.
23. Офіційний сайт журналу «Все про бухгалтерський облік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vobu.ua>
24. Офіційний сайт журналу «Дебет-Кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dtki.com.ua>
25. Офіційний сайт журналу «Податки і бухгалтерський облік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://i.factor.ua>

Текст лекції

1. Поняття, визнання та оцінка запасів

Облік запасів регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 "Запаси".

Запаси – це активи, які:

- утримуються з метою подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються з метою споживання під час виробництва продукції,

виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Запаси обліковуються на рахунках класу 2. Малі підприємства можуть використовувати тільки рахунки 20, 23 і 26.

Запаси містять:

- сировину, основні й допоміжні матеріали та інші виробничі запаси – рахунок 20;
- незавершене виробництво – рахунок 23;
- готову продукцію – рахунок 26;
- товари – рахунок 28 (на МП рахунок 26);
- малоцінні та швидкозношувані предмети – рахунок 22 (20);
- молодняк тварин і тварини на відгодівлі – рахунок 21(20);
- продукцію сільського і лісового господарства – рахунок 27 (26).

Запаси визнаються активом, якщо існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.

Запаси застарілі і такі, які не будуть використовуватись на підприємстві, потрібно списувати з балансу згідно з принципом обачності, щоб не завищити оцінку активів.

Оцінка запасів здійснюється у процесі їх придбання (виготовлення), вибуття та на дату балансу.

Запаси під час придбання (отримання) або виготовлення зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є їх собівартість, яка складається:

- з сум, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю);
- сум ввізного мита;
- сум непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству;
- затрат на заготівлю, вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування запасів до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування та відсотки за комерційний кредит постачальників;
- інших витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Транспортно-заготівельні витрати (ТЗВ) не завжди можна відразу віднести до вартості конкретних запасів (при доставці різних запасів одним транспортом, при надходженні рахунків транспортних організацій в кінці місяця). У такому разі підприємство може обліковувати ТЗВ на окремому субрахунку рахунку 20 і додавати до вартості запасів при їх використанні певний відсоток ТЗВ, який визначають за формулою

$$\%TЗВ = \frac{TЗВ_{\text{поч.місяця}} + TЗВ_{\text{за.міс.}}}{\text{Запаси на початок} + \text{Запаси, що надійшли за місяць}}$$

Первісною вартістю запасів, що виготовляються власними силами підприємства, визнається собівартість їх виробництва, яка визначається за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 "Витрати".

Первісною вартістю запасів, що *внесені до статутного капіталу* підприємства, визнається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість.

Первісною вартістю запасів, отриманих підприємством *безоплатно*, визнається їх справедлива вартість.

Первісна вартість одиниці запасів, придбаних у результаті *обміну на подібні запаси*, дорівнює балансовій вартості переданих запасів. Якщо балансова вартість переданих запасів перевищує їх справедливу вартість, то первісною вартістю отриманих запасів є їх справедлива вартість. Різниця між балансовою і справедливою вартістю переданих запасів враховується до складу витрат звітного періоду.

Первісна вартість запасів, що придбані в обмін (або частковий обмін) *на неподібні запаси*, дорівнює справедливій вартості переданих запасів, збільшених (зменшених) на суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що була передана (отримана) в процесі обміну.

Оцінка вибуття запасів здійснюється за одним з таких методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Сутність методів ФІФО та середньозваженої собівартості розглянемо на прикладі. Дані за одним з видів запасів про залишок на початок звітного періоду, надходження та вибуття за період подано в табл. 4.1.

Таблиця 4.1.

Дані про вартість і рух умовного виду запасу

Показник	Кількість	Ціна придбання, грн.	Сума, грн.
Залишок на початок	10	95	950
Надійшло за період	20	100	2000
	30	105	3150
	15	110	1650
Всього запасів	75		7750
Реалізовано (в кінці періоду)	65		
Залишок на кінець періоду	10		

Визначимо суму залишку на кінець періоду.

За методом середньозваженої собівартості середня ціна запасів становила:

$$\frac{950 + 2000 + 3150 + 1650}{75} = 103,33$$

Залишок на кінець періоду $10 \cdot 103,33 = 1033,3$ грн.

Метод ФІФО передбачає, що залишились ті 10 одиниць запасів, які надійшли останніми, тобто за ціною 110 грн., а використані ті, що надійшли першими:

$$10 \cdot 110 = 1100 \text{ грн.}$$

Таким чином, вартість реалізованих запасів становила, відповідно, грн.:
 $7750 - 1033,33 = 6716,7$;

$$7750 - 1100 = 6650.$$

Приклад розрахунку наведено спрощений, з припущенням, що всі запаси реалізовані в кінці періоду, після їх надходження. В іншому випадку собівартість реалізованих запасів розраховують під час кожного відвантаження запасів, якщо було надходження після попереднього відвантаження.

Метод нормативних затрат застосовується для оцінки, в першу чергу, готової продукції. Оцінка за цінами продажу застосовується підприємствами роздрібною торгівлі, якщо інші методи їм використовувати недоцільно. Методи оцінки різних видів запасів підприємство обирає самостійно, що визначається в наказі про облікову політику.

У податковому обліку до валових витрат включаються не ті запаси, які використані у виробництві, а ті, які придбані підприємством у звітному періоді. При цьому датою придбання вважається дата першої з подій – або надходження товарно-матеріальних цінностей або їх оплати. За результатами звітного кварталу робиться перерахунок залишків запасів порівняно із залишками на початок кварталу, щоб деякою мірою визначити використані запаси, а не тільки придбані. Сьогодні дозволяється оцінка вибуття запасів за всіма наведеними методами, що дає змогу дещо наблизитись до реальної оцінки витрачання запасів, але вимагає великих додаткових непродуктивних трудозатрат.

У бухгалтерському обліку і звітності запаси відображаються за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації.

Чиста вартість реалізації запасів – очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію.

Уцінка запасів до чистої вартості реалізації є обов'язковою і здійснюється проведенням:

Д-т 946

К-т 20, 22

Дооцінювати можна тільки раніше уцінені запаси на суму, не більшу за суму попередньої уцінки тим же проведенням, але методом сторно.

2. Облік надходження виробничих запасів

Надходити на підприємство виробничі запаси можуть від постачальників та інших дебіторів, від підзвітних осіб, від ліквідації основних засобів та інших необоротних матеріальних активів.

Надходження запасів оформлюють такими первинними документами:

1. надходять від постачальника:

- рахунок-фактура;
- накладна, товарно-транспортна накладна;
- податкова накладна (з податку на додану вартість);

- платіжна вимога-доручення;
 - сертифікат якості, гарантійний талон тощо за необхідності;
2. які заповнюються на підприємстві у процесі отримання запасів:
- акт про приймання матеріалів (форма М-7);
 - прибутковий ордер (форма М-4);
 - довіреність (форми М-2, М-26,) – видається працівнику з метою отримання запасів у постачальника;
 - товарно-транспортна накладна (за умов доставки автомобільним транспортом);
 - акт про нестачі;
 - комерційний акт (за нестачі на залізниці);
 - платіжна вимога-доручення або платіжне доручення (для оплати вартості отриманих запасів).

З партією товару постачальник передає товарно-супроводжувальні документи, податкову накладну та платіжний документ (платіжна вимога-доручення).

Оприбуткування запасів на склад оформлюють прибутковим ордером або актом про приймання. Якщо немає розбіжностей в кількості та якості отриманого товару з тим, що зазначено в документах постачальника, можливо проставляти штамп або напис "Оприбутковано у повному обсязі на документах постачальника. Видані довіреності реєструються в журналі реєстрації довіреностей (форма М-3); довіреність залишається у постачальника.

Виробничі запаси обліковуються на рахунку 20 "Виробничі запаси". У табл. 4.2 наведено бухгалтерські проведення з обліку надходження виробничих запасів та МШП.

Таблиця 4.2.

Бухгалтерські проведення з обліку надходження запасів

№ з/п	Зміст операції	За загальним планом рахунків		За спрощеним планом рахунків	
		Д-т	К-т	Д-т	К-т
1	Оприбутковані запаси, що надійшли від постачальників чи інших кредиторів	20 (22)	631, 685	20	68
2	Закуплені запаси підзвітною особою	20	372	20	37
3	Повернені матеріали із власного виробництва	20	23	20	23
4	Оплачені матеріали із каси	20	30	20	30
5	Відображені транспортно-заготівельні витрати, пов'язані з придбанням запасів	20	685, 631	20	68
6	Оприбутковані матеріали після списання необоротних активів	20	746	20	74

Регістр синтетичного обліку з обліку надходження запасів: відомість 2-м, 3-м Розділ І (або В-5, В-7).

3. Облік зберігання та витрачання запасів

Регістр аналітичного обліку з обліку запасів на складах: картка складського обліку матеріалів (форма М-12). Якщо кількість різних матеріалів на складі незначна, можна вести їх облік у книзі.

Картки відкриваються для кожного номенклатурного номеру запасів; у картці вказується залишок на початок місяця, відображається кожне надходження і вибуття запасу згідно з первинними документами, визначається залишок на кінець місяця. Картки ведуться комірником. Комірник є матеріально-відповідальною особою.

Первинні прибутково-видаткові документи комірник передає в бухгалтерію з реєстром. Реєстр документів складається у двох примірниках, другий примірник з підписом бухгалтера, залишається у комірника. У бухгалтерії складається сальдова відомість або книга залишків матеріалів. Бухгалтер періодично звіряє дані бухгалтерського та складського обліку матеріалів.

Інвентаризація запасів перед складанням річної звітності проводиться не раніше 1 жовтня. Перед проведенням інвентаризації в бухгалтерії складається інвентаризаційний опис (форма М-21), результати інвентаризації оформляються порівняльною відомістю (форма інв. – 19). Надлишки оприбутковуються в інший операційний дохід підприємства, пересортиця переноситься з одного регістра аналітичного обліку до іншого в межах одного синтетичного рахунку запасів:

Вибуття запасів зі складу оформлюють такими первинними документами:

- накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів (форма № М-11);
- видаткова накладна (на відпуск готової продукції та інших запасів стороннім організаціям);
- лімітно-забірна картка (форми М-8, М-9) – документ на кілька відпусків матеріалів зі складу в цех у межах ліміту; якщо ліміт вичерпано і відбувається понадлімітний відпуск, лімітно-забірна картка перекреслюється по діагоналі червоною лінією.

Бухгалтерські проведення з обліку вибуття запасів наведено в табл. 4.3.

Таблиця 4.3.

Бухгалтерські проведення з обліку вибуття запасів

№ з/п	Зміст операції	За загальним планом рахунків		За спрощеним планом рахунків	
		Д-т	К-т	Д-т	К-т
1	Передано матеріали у виробництво	23	20	23	20
2	Видані канцелярські товари адміністративному персоналу	92	20 (22)	96	20
3	Списано собівартість реалізованих виробничих запасів	943	20	96	20
4	Списано собівартість реалізованої готової продукції	901	26	90	26

Регістри синтетичного обліку виробничих запасів за спрощеною формою: відомість 2-м (або В-2) та відомість 5-м, розділ II (або В-3).